

شناختی بر آیین بودا در چین

بخش اول

۶ تیر ۱۳۹۱

علی فرح‌بخش / رادیو کوچه

گروهی از پژوهشگران ادیان خاور دور، بر این باورند که سرزمین هند (زادگاه بودا) بستر مناسبی برای رشد آیین بودا نبود، و چه‌بسا اگر پیام بودا از این سرزمین کوچ نمی‌کرد، شاید از میان می‌رفت. اولین سرزمینی که آیین بودا به شکل رسمی به آن راه یافت و در دربار امپراتوری‌اش مورد پذیرش قرار گرفت، چین بود.

آیین بودا، در چین شکوفا و از آنجا به سرزمین‌های دیگر و سایر نقاط جهان، منتشر شد. هرچند اندیشه‌های بودا، پیش از ورود رسمی آیین او به چین، به دیگر سرزمین‌های مجاور هند و حتا غرب نیز گسترش یافته بود، اما سرزمین چین، بستر بسیار مناسبی برای رشد، تعالی و از همه مهم‌تر، انسجام و شکوفایی آن بود. به همین منظور، در این گزارش به مختصر شناختی پیرامون تاریخ آیین بودا در چین می‌پردازیم و در پایان، به مکتب بودیسم و چالش‌های آن در چین معاصر خواهیم پرداخت.

بسترها و زیرساخت‌های آیینی چینیان

پیش از ورود آیین بودا به چین، چینی‌ها دارای زیرساخت‌ها و بن‌مایه‌های بسیار عمیق و گوناگون فلسفی و اخلاقی بودند. کهن‌ترین دین چینی شناخته شده، دین اشراف سلسله‌ی «شانگ» (قرون چهاردهم تا پانزدهم قبل از میلاد) است. اطلاعات زیادی از دین مردم عادی در آن عصر، در دست نیست. آنچه مسلم است، نیاپرستی، آیین‌های قربانی و تفال در میان چینیان، دارای دیرینه‌ای بس کهن می‌باشد. آثار باستانی، از اعمال مذهبی در چین از دوران نوسنگی (۱۲۰۰۰ تا ۲۰۰۰ قبل از میلاد) در دست است، اما نخستین سند ادیان چینی، از عصر مفرغ اتخاذ شده‌است.

دوره‌ی ایالات متحارب (481 تا 221 قبل از میلاد)، دوره‌ی ناآرامی و بی‌نظمی سیاسی و تجزیه‌ی اجتماعی در چین باستان بود، اما در تاریخ اندیشه‌ی چینی، پرشکوه‌ترین عصر به‌شمار می‌رفت، زیرا در این دوره، نظام‌های اخلاقی و فلسفی بسیاری پدید آمد که تأثیری پایدار در فرهنگ خاور دور به همراه داشت. از برجسته‌ترین مکاتب این عصر، مکاتب «کنفوسیوس» و «دانویسم» بودند.

«کنفوسیوس» (551 تا 479 قبل از میلاد) اساسن فیلسوفی سیاسی بود. وی پایه‌ی آموزه‌های خود را بر اساس اصول اخلاقی و اجرای مراسم آیینی کهن با رگه‌هایی از اصلاحات، پایه‌گذاری کرد. او را بزرگ‌ترین معلم اخلاقی چین می‌دانند.

مکتب دیگر، «دائو» یا «تائو» نام داشت، به معنای «راه». پیروان آیین دائو، بنیان‌گذار «راه» را شخصی به نام «لائوزه» (یا لائوتزه) می‌دانند که از دیدگاه تاریخی، اطلاعات زیادی از وی در دست نیست، اما بر طبق احتمالات، گروهی وی را هم‌دوره‌ی «کنفوسیوس» دانسته‌اند و نیز بعضی از محققان، وی را شخصیتی خیالی و افسانه‌ای می‌انگارند. اصول اخلاقی و فلسفی دائوگرایان و پیروان کنفوسیوس، در بسیاری موارد متضاد بود. دائوگرایان، روند طبیعی زندگی و رهایی از قوانین بی‌شمار اخلاقی را پی‌گیری می‌کردند، در حالی‌که رهروان کنفوسیوس، اجرای احکام و مراسم منظم اخلاقی و آیینی را سرلوحه‌ی خود قرار داده بودند. این دو آیین و بسیاری آیین‌های دیگر که در دوره‌ی «صد مکتب» در چین خلق شدند، تأثیرات بسیار عمیقی بر بن‌مایه‌های مذهبی چینیان بر جای گذاشتند.

ورود آیین بودا

ورود رسمی آیین بودای «مهایانه» به چین، سال 65 میلادی ذکر شده‌است، اما به‌طور حتم، قبل از آن، آیین بودا (البته نه به‌صورتی کامل) توسط بازرگان‌ها و تجار جاده‌ی ابریشم، به چین راه یافته بود.

در هر حال، ورود رسمی دین بودایی به چین، در زمان پادشاهی امپراتور «مینگ» از دودمان «هان» (206 قبل از میلاد تا 220 میلادی) بوده‌است.

گسترش آیین

دین بودایی، از معدود اندیشه‌های بنیادین خارجی‌ست که به چین راه یافت و گسترش پیدا کرد. هیچ‌یک از تفکرات خارجی وارد شده به چین، چنین تأثیر عمیقی بر فرهنگ، آیین‌ها، رسوم و باورهای چینی‌ها برجای نگذاشتند.

با وجود تضادهای ساختاری بودیسم با مکاتبی چون کنفوسیوس و دائو، این مکتب توانست به‌خوبی در ساختار زندگی مردم چین راه یابد. یکی از علل گسترش موفقیت‌آمیز آیین بودا، گرایش و پذیرش دینی تمامی اقشار جامعه بود. بنابراین، تمامی قشرهای فرهنگی و طبقاتی جامعه، به آیینی سوق یافتند که

شعار برابری و یکسانی را نیز به ارمغان آورده بود. چینی‌ها با نبوغ خاص خود، علاوه بر حفظ زیرساخت‌های دینی کهن‌شان، آیین بودا را نیز پذیرا شدند و البته در این میان، خدایان تازه‌ای را نیز خلق کردند. گسترش دین بودایی، در ابتدا روند کندی را طی کرد، اما در نهایت، توانست جایگاه مستحکمی را کسب کند، گویی که در طی سالیان، با ضربات سهمگین داخلی و خارجی نیز مواجه شد.

مکاتب بودایی چین

از مکاتب بودایی چین، 10 مکتب برجسته و شاخص (به ترتیب حروف الفبا) در ذیل ذکر شده‌است:

1- مکتب بودایی چن (یا مکتب مراقبه)

2- مکتب بودایی چن‌یین (یا مکتب تانتریک)

3- مکتب بودایی چنگ‌سی (یا مکتب ساتی‌سیدهی)

4- مکتب بودایی چوشی (یا مکتب واقع‌گرایان)

5- مکتب بودایی چینگ تو (یا مکتب دیار پاک)

6- مکتب بودایی سان‌لون (یا مکتب سه رساله)

7- مکتب بودایی فاسیانگ (یا مکتب ایده‌آلیست‌ها)

8- مکتب بودایی فاهوآ (یا مکتب نیلوفر سفید)

9- مکتب بودایی لو-تسونگ (یا مکتب انضباط)

10- مکتب بودایی هوآ-یین (یا مکتب تاج گل)

در بخش دوم و پایانی این گزارش، به سرفصل‌های «سیر تحولات آیین بودا در چین»، «بنیان‌های فلسفی آیین بودای چینی» و «آیین بودا در چین معاصر» خواهیم پرداخت.
